

De kans van het parlementair wetgevend initiatief inzake verkiezingsorganisatie

---

door Louis MASUREEL,

Licentiaat in de Politieke en Sociale Wetenschappen.

★

Wetten in verband met het kiesstelsel hebben een heel bijzonder karakter. Ze bepalen immers op welke wijze de politieke mandatarissen verkozen worden. « Het kiesstelsel vormt in een democratisch staatsbestel geen neutraal hulpmiddel bij de registratie van de politieke wil van de kiezers. Integendeel, het heeft direct invloed op vele politieke en politiek relevante verhoudingen in het intern-statelijk politiek proces en met name op het partijsysteem en de vorming van de regering na de verkiezingen » (1). De kieswetgeving bepaalt hoe de stem van de staatsburger gezien wordt door het politiek bestel. In die zin leert de kieswetgeving hoe het parlement zichzelf ziet door de invloed die ze toekent via de kiezer aan het parlement, politieke partijen, drukkingsgroeperingen. Vanuit de vragen welke wetgevende initiatieven in verband met de kieswetgeving kans hebben op slagen, welke de voorgestelde veranderingen zijn, welke de omvang van de verandering is en vooral welke voorstellen gerealiseerd worden en welke niet, kan een indicator gevonden worden betreffende de toekomst van het politiek bestel en van het parlement en kan gezien worden welke mogelijkheden het parlementair wetgevend initiatief inhoudelijk heeft. Om dit te onderzoeken worden al de voorstellen i.v.m. de kieswetgeving die ingediend werden in Kamer of Senaat in een periode van 25 jaar (1970-1975) op hun mate van realisatie onderzocht.

1. Voorstellen in verband met het kiezerscorps.

In de periode 1950-1975 werden er 79 voorstellen ingediend betreffende het kiezerscorps. Dezelfde voorstellen werden soms meerdere malen

---

(1) R. VERBOOMS, « Kiesrecht hervorming zonder grondwetsherziening », in *Acta Politica*, 1967-1968, 2, blz. 118.

ingediend maar dan in verschillende zittingen. De belangrijkste verwezenlijkingen waren de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd voor de gemeenteraadsverkiezingen (parlementair initiatief), het invoeren van het stemrecht per brief en per volmacht (regeringsinitiatief), het aanvullen van de kiezerslijsten (regeringsinitiatief) en het kiesrecht effectief mogelijk maken voor bepaalde categorieën (militairen, schippers, enz.) (regeringsinitiatief). Deze gerealiseerde voorstellen verhogen het aantal kiezers dat deelneemt aan de verkiezingen. Bepaalde versterkingen van een of andere politieke partij worden er niet door veroorzaakt.

Een eerste voorstel om de kiesgerechtigde leeftijd voor de gemeenteraadsverkiezingen op 18 jaar te brengen werd op 15 mei 1963 ingediend door Vanden Boeynants. In totaal volgen nog 9 voorstellen, 7 stellen de leeftijd van 18 jaar voor, 2 de leeftijd van 19 jaar. De wet van 1 juli 1969 geeft aan het voorstel kracht van wet. « Uit de verslagen van de parlementaire commissies en van de plenaire zittingen van Kamer en Senaat in verband met de kieswetgevingsproblemen blijkt dat tijdens die jaren (1968-1971) een algemene en diepgaande bezorgdheid bestond om het kiesrecht van de Belgische staatsburger reël te maken, bepaaldelijk voor zekere groepen personen die tot nu toe in feite of in rechte, er geen deel aan hadden » (2). In die geest moeten dan ook de andere gerealiseerde voorstellen gezien worden.

Ondanks voorstellen werden niet gerealiseerd : de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd voor de provincieraads- en parlementsverkiezingen, het stemrecht voor vreemdelingen, de vermindering van de duur van domicilie, het voorstel om kiezers ouder dan 75 jaar niet meer stemplichtig te maken en het toekennen van een bijkomende stem voor het gezinshoofd. Het voorstel om de kiesgerechtigde leeftijd voor de parlementsverkiezingen eveneens te brengen op 18 jaar is sinds 1965 een officieel programmapunt van de 5 grootste partijen. Geen enkel voorstel heeft echter de ingewikkelde procedure van een grondwetswijziging doorgesparteld.

Het voorstel om de kiesgerechtigde leeftijd voor de provincieraadsverkiezingen op 18 jaar te brengen (Vandamme, Knoops, Bauwens), nochtans vastgesteld in een gewone wet, werd niet gerealiseerd daar men dacht dat dit automatisch zou gebeuren door de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd voor de parlementsverkiezingen. Afzonderlijk wilde men de provinciekieswet ook niet wijzigen daar dit de eenvormigheid van de basis van de verkozen senatoren zou breken. Rechtstreeks zou het kiezerscorps van de Senaat bestaan uit 21-jarigen, onrechtstreeks via de provincieraadsleden uit 18-jarigen.

---

(2) G. CRAENEN, « Wijzigingen aan de kieswetgeving sinds 1968 », in *Res Publica*, 1972, 2, blz. 208-209.

Vier voorstellen (Glinne, Levaux) werden ingediend om vreemdelingen stemgerechtigd te maken met de volgende argumentatie: de vreemdelingen vormen een groot deel van de totale Belgische bevolking en spelen ook een belangrijke rol in het Belgisch economisch leven. Hun aantal is ook determinerend voor het aantal politieke mandaten per gemeente of kiesarrondissement. Dit brengt in feite een oververtegenwoordiging teweeg, nu ten voordele van kiezers van gemeenten en kiesarrondissementen waar naar verhouding meer vreemdelingen in het bevolkingscijfer meetellen (3).

Het voorstel tot herziening van artikel 47 van de grondwet, ingediend telkenmale er een verklaring tot herziening van de grondwet verscheen, had tot doel de Belgen die in het buitenland verbleven, — tot 1960 werd vooral het voormalig Belgisch Congo bedoeld —, stemgerechtigd te maken. De commissie verwierp het voorstel daar de controle te moeilijk zou zijn en de misbruiken te talrijk. De verklaring van grondwetsherziening van 1965 was minder restrictief. Opgeslorpt echter door de regeling van het communautair conflict vonden de kamers de tijd niet om het eenvoudig probleem te behandelen (4).

Het voorstel om de kiezers ouder dan 75 jaar niet stemplichtig te maken ingediend door Vandamme, werd verworpen om de eenvormigheid van het kiezerscorps niet te doorbreken: de kiezers die om gegronde redenen niet aan de stemming kunnen deelnemen, worden immers van vervolging vrijgesteld.

Het voorstel om een bijkomende stem te verlenen aan het gezinshoofd, ingediend door Sledsens en Philippart, zou van het algemeen enkelvoudig stemrecht opnieuw een algemeen meervoudig stemrecht maken. Philippart stelde dat het niet opging dat een vrijgezel evenveel invloed zou hebben als een huisvader. Deze voorstellen hebben nooit een ernstige kans gemaakt in het parlement daar ze een democratische verworvenheid zouden teniet doen.

De voorstellen in verband met het kiezerscorps waarvan duidelijk is dat ze de intentie hebben om het aantal kiesgerechtigde Belgen uit te breiden, maken kans op een realisatie in de mate dat de gevolgen ook aan niemand schade zouden berokkenen: in die zin kan een verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd voor de provincieraads- en parlementsverkiezingen in de toekomst verwacht worden, het voorstel om vreemdelingen kiesgerechtigd te maken heeft minder kans daar de gevolgen van dit voorstel een omvattende nieuwe factor in het politieke leven zouden roepen, in het

(3) J. DE MEYER, *Staatsrecht*, Leuven, 1972, blz. 140.

(4) P. WIGNY, *La troisième révision de la constitution*, Bruxelles, 1972, blz. 243-244.

bijzonder wanneer het zou gecombineerd worden met verkiesbaarheidsmogelijkheid van vreemdelingen. Voorstellen die democratische verworvenheden zoals bv. het algemeen enkelvoudig stemrecht teniet willen doen of wijzigen maken geen kans.

2. Voorstellen in verband met de verkiesbaarheid.

Bij de voorstellen in verband met de verkiesbaarheid, 54 in totaal, vinden we een aantal voorstellen die aan het politiek bestel een democratischer karakter hadden kunnen geven. Weinig werd echter op dit domein gerealiseerd: de verlaging van de leeftijd van verkiesbaarheid voor de gemeenteraadsverkiezingen (parlementair initiatief), een aantal gemeentelijke onverenigbaarheden (parlementair initiatief) werden gewijzigd.

Het voorstel om de leeftijd van verkiesbaarheid te verlagen voor de parlamentsverkiezingen werd niettegenstaande de goede intenties van de wetgever niet gerealiseerd om dezelfde reden waarom de kiesgerechtigde leeftijd niet werd verlaagd. Het voorstel om vreemdelingen verkiesbaar te maken, tweemaal ingediend door Levaux en eenmaal door Glinne, werd niet aanvaard: de dreiging dat een partij van vreemdelingen of een fractie van vreemdelingen in een bestaande partij invloed zou hebben in de Belgische gemeenten, werkt afschrikkend voor de gevestigde politieke partijen.

Het voorstel om artikel 59 bis van de grondwet (verkiesbaarheidsvoorwaarden voor de Senaat) op te heffen, omdat practisch iedere Belg ouder dan 40 jaar onder één van deze categorieën ressorteert, geraakte evenmin door de ingewikkelde procedure van een grondwetsherziening.

Het voorstel om een onverenigbaarheid in te stellen tussen mandaat van lid van Kamer of Senaat en ambt van burgemeester of schepen (Dorlodot, Charpentier) werd als volgt gemotiveerd: cumulatie van een parlementair mandaat is ongrondwettelijk, cumulatie houdt een gevaar in voor de aftakeling van het parlement, het is een gevaar door de mogelijke machtsconcentratie. Het voorstel werd echter in de commissies verworpen in de zittingen 1951-1952 en 1970-1971 (respectievelijk 207 en 265 parlementairen waren gemeentemandataris).

Het voorstel om artikel 65 van de gemeentekieswet (gemeenteraadslid moet zijn woonplaats hebben in de gemeente waar hij verkozen is) te schrappen werd niet aanvaard om de duidelijke reden dat een gemeente niet van buiten uit kan bestuurd worden. Het voorstel om een leeftijdsgrens in te voeren voor parlementaire functies (Rey) (« men weet hoe moeilijk het is voor politieke partijen hun leiders die te oud zijn geworden, te doen begrijpen dat het ogenblik gekomen is om op rust te gaan ») (5)

(5) Zitting 1952-1953, Bescheiden Kamer, 693, blz. 40-41.

werd verworpen in de commissie met het argument dat het kiezerscorps rechter is over de ouderdom van een kandidaat en dat dit corps zich daarover moet uitspreken.

In de zitting 1956-1957 stelde Lahaye een belangrijk voorstel tot verificatie van de polls voor: veertien dagen voor de eigenlijke verkiezingen zouden alle kiezers zich mogen uitspreken over de volgorde van hun kandidaten en deze uitspraak zou bindend zijn voor de kandidatenlijsten. Verdere specificaties over hoe deze 'primary' zou gehouden worden gaf hij echter niet. De bedoeling van Lahaye was het monopolie van de politieke partijtop i.v.m. de voordracht van de kandidaten op de kieslijst te doorbreken. Deze lijstensamenstelling, belangrijk door de overdracht van de hoofdvakstem (nuttige volgorde), gebeurt in weinig Belgische politieke partijen op een democratische manier (6). De realisatie van dit voorstel, dat gekoppeld werd aan een voorstel tot afschaffing van de hoofdvakstem, zou een stap voorwaarts betekenen voor de reële inspraak van de kiezer, daar de oligarchische tendens van de politieke partijen doorbroken zou worden. Voorstellen om aan de kiezer een reële inspraak te verlenen bij de verkiezingen, hoogtepunt van de politieke participatie van de gewone burger, stuiten echter meestal op de weerstand van deze politieke partijen.

3. Voorstellen in verband met de modaliteiten van de verkiezingen.

De kiezer heeft bij zijn keuze om de politieke mandatarissen aan te duiden verschillende keuzemogelijkheden. Voor de Kamer en de Senaat kan hij ofwel één hoofdvakstem, één voorkeurstem kandidaat titelvoerder, één voorkeurstem kandidaat opvolger ofwel een combinatie van hoger genoemde binnen één lijst uitbrengen. Bij de provincieraadsverkiezingen heeft de kiezer dezelfde mogelijkheden als bij de parlementsverkiezingen; waar bij de parlementsverkiezingen de opvolgers op een aparte lijst verkozen worden, zijn bij de provincieraadsverkiezingen de niet verkozen kandidaten per lijst in volgorde van het aantal bekomen stemmen de opvolgers. Voor de gemeenteraadsverkiezingen kan de kiezer daarbij ook nog zoveel stemmen uitbrengen binnen één lijst als er zetels toe te kennen zijn. Zo kan de kiezer door één of meerdere voorkeurstemmen uit te brengen één of meerdere kandidaten van een lijst bevoordelen t.o.v. andere kandidaten van eenzelfde lijst. Vóór 1976 was het 'panacheren' of bontstemmen ook toegelaten bij de gemeenteraadsverkiezingen.

---

(6) W. DEWACHTER, *De samenstelling van de lijsten*, blz. 110-166, in: *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel*, Antwerpen, 1967.

Verschillende voorstellen, in totaal 34, zijn ingediend, echter geen enkel initiatief van de regering, om bepaalde stemwijzen af te schaffen en nieuwe stemwijzen in te voeren daar volgens de indieners de bestaande kiesmogelijkheden ofwel in werkelijkheid niet beogen wat ze voorhouden te zijn (bv. voorkeurstemmen), ofwel aan de politieke partijen een te grote macht geven. Slechts één voorstel werd gerealiseerd nl. in 1976 het afschaffen van het veelkleurig stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen.

Het bontstemmen verleende aan de kiezer de mogelijkheid om de strikte opdeling van de partijen te overstijgen. « Indien de veelkleurige stembrief in aanzienlijke mate en op georkestreerde wijze gebruikt wordt, is het een machtig en origineel verkiezingswapen. Het zou zelf een middel kunnen zijn tegen het zichzelf overtuilen van de politieke partijen » (7). De motieven die aangehaald werden door de indieners om het veelkleurig stemmen af te schaffen zijn het ene al wat duidelijker dan het andere : de heersende politieke apathie zou onder meer geweerd worden door het afschaffen van het panacheren (Billiet), een kiezer die 5 voorkeurstemmen uitbrengt heeft feitelijk vijf maal meer invloed dan een kiezer die een hoofdvakstem of slechts één voorkeurstem uitbrengt (Kiebooms), men stemt in de eerste plaats voor een partijprogramma (Charpentier). Daar het panacheren in het nadeel kan vallen van een politieke partij, werd het afgeschaft.

Nochtans heeft Damseaux in de zitting 1971-1972 een amendement op een voorstel van Charpentier ingediend om het panacheren in te voeren bij de provincieraads- en parlementsverkiezingen. Nu moet de kiezer immers één partijstem uitbrengen, terwijl de regering praktisch altijd een coalitie van partijen is, zodat de kiezer geen enkel middel heeft om de partijen van de coalitie aan te duiden.

Het voorstel om de hoofdvakstem af te schaffen (Lahaye, Gillet), verschillende malen ingediend, heeft grotere implicaties ; de meeste bezwaren tegen de hoofdvakstem zijn het gevolg van artikel 170 van het Kieswetboek dat bepaalt dat de lijststemmen door overdracht worden toegekend aan de kandidaten in volgorde van hun plaats op de kandidatenlijsten totdat het verkiesbaarheidscijfer van die lijst behaald is. Door het afschaffen van de hoofdvakstem zou de oppermachtige positie die aan de kiesverenigingen die de lijsten van de kandidaten opmaken, in casu de partijtop, doorbroken worden. De voorstellen werden in het parlement geweerd om

---

(7) W. DEWACHTER, E. LISMONT, « De politieke participatie aan de gemeenteraadsverkiezingen », in *Res Publica*, 1970, blz. 335.

volgende reden : Indien het partijstelsel aanvaard wordt als basis van de parlementaire democratie is het ook geen miskennis van de politieke rijpheid van de kiezer een kiesstelsel te laten vigeren dat op het partijstelsel is gegrondvest.

Analoge voorstellen werden ingediend met het doel de invloed van de hoofdvakstem ten voordele van de politieke partijen teniet te doen of te milderen (voorstel om de hoofdvakstem te splitsen, Lahaye zitting 1952-1953 ; voorstel om de lijststemmen toe te kennen volgens vooraf vastgestelde dosissen, Lahaye, zitting 1953-1954). Daar deze voorstellen geen succes kenden in het parlement wilde Lahaye dan : « om elke verwarring uit de weg te ruimen door de kiezers niet meer te 'bedriegen' : enkel de hoofdvakstem wordt behouden, de voorkeurstem wordt afgeschaft aangezien ze niet meer bijdraagt tot de aanwijzing van de gekozenen » (kleine kans om de nuttige volgorde te doorbreken) (8). De functie van dit voorstel was duidelijk de aandacht op een bepaald probleem vestigen, zonder daarom de directe realisatie van het voorstel te verwachten.

Het voorstel tot afschaffing van de bijzondere lijsten voor de verkiezing van de opvolgers bij de parlementsverkiezingen had tot doel door de aanduiding van de opvolgers in volgorde van niet-aanduiding van de kandidaat titularissen te realiseren (Lahaye, Charpentier, Snyers, Poma). De volgorde van voordracht van de kandidaten opvolgers is nu immers altijd bepalend. De voorstellen werden in de commissies altijd om dezelfde redenen verworpen : « de basisstructuur van het kiesstelsel zou gewijzigd worden daar soms alle kandidaten op een lijst verkozen worden als effectieven (een lid van de commissie merkt op dat dit nergens het geval is) ; het nieuwe systeem moet verworpen worden daar dit het stelsel nog meer zou individualiseren daar het de persoonlijke politiek bevordert en het de invloed van de politieke partijen zou verminderen » (9).

De voorstellen die niet gerealiseerd werden stelden ingrijpende veranderingen voor, ze geraakten ook niet door het parlement. Al deze voorstellen beoogden de toewijzing van de mandaten binnen elk van politieke partijen te wijzigen door minder invloed toe te kennen aan de politieke partijen zelf en/of door de volgorde van de kandidaten op de kandidatenlijsten minder belangrijk te maken. Het verwerpen van deze voorstellen kan maar begrepen worden vanuit het oligarchisch standpunt van de partijtop die het elitair voorrecht wil behouden om aan te duiden wie de mandaten zal bekleden, en aan deze voorstellen dan ook geen kans geeft.

(8) Zitting 1955-1956, Bescheiden Kamer, 488, blz. 2.

(9) Zitting 1970-1971, Bescheiden Senaat, 504, blz. 2-3.

4. Voorstellen in verband met de evenredige vertegenwoordiging.

Vijftig voorstellen die enig verband houden met de evenredige vertegenwoordiging werden ingediend in de besproken periode 1950-1975. In totaal werden er 39 wetsvoorstellen en 11 wetsontwerpen ingediend, waarvan er 4 afkomstig zijn van een regeringsinitiatief. Deze laatsten voerden de zetelaanpassing door en pasten de kiesomschrijvingen aan. Dit zijn trouwens de enige realisaties: de zetelaanpassing, die een grondwettelijk regeling kreeg in 1971, maakte een einde aan de ondervertegenwoordiging van de Nederlandstaligen in het parlement; de wijziging van bepaalde kiesomschrijvingen was nodig daar de wet van 2 november 1962 de provinciale, arrondissementele en gemeentegrenzen gewijzigd had, maar niet deze van de kiesomschrijvingen zodat een aantal burgers juridisch geen stemrecht hadden.

De niet gerealiseerde voorstellen beoogden grote veranderingen aan de kieswetgeving. Een eerste voorstel is dit om het quorum (66 % en 33 % van de kiesdeler, aantal stemmen nodig om te kunnen deelnemen aan de provinciale apparentering) te vervangen door 3 % van het totaal aantal uitgebrachte stemmen of 5 % van het per provincie uitgebrachte aantal stemmen (Damseaux). Het quorum werd ingevoerd om « de alleenstaande lijsten die louter plaatselijke of toevallige belangen verdedigen uit het parlement te houden: zo kan men het multipartisme beperken tot een klein aantal partijen » (10). Het quorum sluit niet af, maar het remt de verschijning van een partij in het parlement wel af. De 3 % regel en nog in sterkere mate de 5 % regel is een versperringsmaatregel die vooral de KP zou geschaad hebben, en in mindere mate het FDF en het RW of zijn voorlopers.

De voorstellen om de provinciale apparentering af te schaffen teneinde te komen tot een zuiver arrondissementele verdeling (Verroken, Duerinck) of een stelsel van nationale apparentering (Moulin, De Vleeschauwer), geraakten eveneens niet door het parlement. De voorstellen om een zuiver arrondissementele verdeling door te voeren kan politiek niet zuiver neutraal genoemd worden daar het systematisch de grote partijen bevoordeelt en de kleine partijen benadeelt. Het voorstel om de nationale apparentering in te voeren zou daarentegen de kleine partijen bevoordelen. Het huidige stelsel, met de provinciale apparentering, niettegenstaande de grilligheden ervan, zorgt voor een meer evenredige vertegenwoordiging, die tussen beide voorstellen ligt.

---

(10) Zitting 1972-1973, Bescheiden Kamer, 473, blz. 4.

Het voorstel om de gebruikte delerreeks D'Hondt te vervangen door de delerreeks die gebruikt wordt bij de gemeenteraadsverkiezingen, nl. Imperiali, ingediend door Duerinck, zou niet alleen de grote partijen bevoordelen maar ook, zonder het quorum te hoeven veranderen, bepaalde lijsten uit het parlement houden. Dit zou o.a. het geval zijn met de Volksunie in 1954 en 1958, waardoor hun parlementaire verschijning met 7 jaar zou zijn uitgesteld. Andere voorstellen zoals het volledig verkiezen van de Senaat door de provincieraden naar rata van een bepaald aantal per provincie (Philippart, Nothomb), of het voorstel om een wetgevend en een grondwetgevend referendum in te stellen (Saint-Remy) werden in het parlement verworpen.

Al deze niet gerealiseerde voorstellen zijn politiek niet neutraal: zij kunnen de zetelverdeling wijzigen door het stellen van als technisch overkomende maatregelen, die bij de burgers geen interesse opwekken. Belangrijk is dan wel dat deze voorstellen, alhoewel sommige ingediend werden door leden van de 2 grootste partijen, die samen een meerderheid vormen in het parlement, toch niet gerealiseerd werden.

5. Resterende voorstellen.

Een belangrijk ontwerp dat gerealiseerd werd is het ontwerp tot vaststelling van de Nederlandse tekst van het Kieswetboek (wet van 26 juni 1970). De voorstellen betreffende de naam waaronder de gehuwde vrouw op de kandidatenlijsten mag voorkomen (Verlackt), en betreffende het volgnummer en de naam van de partij op de kandidatenlijsten kregen ook kracht van wet. Deze realisaties hebben geen materiële wijzigingen aangebracht in de kieswetgeving.

Een aantal voorstellen wilden een controle op de verkiezingskosten die door de politieke partijen gemaakt worden invoeren met het doel zowel de uitgegeven kapitalen beter te gebruiken als de integriteit van de mandatarissen te beveiligen. Hoe deze controle nu juist moet gebeuren wordt door de indieners (Persoons, Goffart, Lahaye) niet verduidelijkt. De functie van het voorstel is dan ook eerder wijzen op bepaalde misbruiken.

Een ander interessant voorstel is het voorstel tot bestraffing van handelingen waarbij kandidaten worden verzocht vroegtijdig van hun mandaat af te zien (Charpentier). Deze beide laatste voorstellen kunnen gezien worden als pogingen om een parlement tot stand te brengen waar 'vrij' en 'onafhankelijk' kan gesproken worden. In die zin streven ze naar een herwaardering van het parlement. Dit kan niet gezegd worden van andere voorstellen, die dan getuigen van weinig verantwoordelijkheidszin voor de politieke democratie.

Besluit.

Tijdens de besproken periode 1950-1975 is weinig veranderd aan de kieswetgeving, niettegenstaande de vele wetgevende initiatieven. Ongeveer de helft van de tot stand gekomen wetten is afkomstig van een parlementair initiatief. De regeringsinitiatieven werden meestal ook voorafgegaan door voorstellen van parlementairen die dan later opgenomen werden in een ontwerp van wet ingediend door de regering.

De kieswetgeving kan als een materie gezien worden waarover in het parlement een vrij grote consensus bestaat. Voorstellen tot wijziging maken dan ook weinig kans. Eenmaal iets aanvaard is dat de rechten van de minderheden waarborgt, is het moeilijk om deze nog te veranderen (bv. strengere verkiesbaarheidsvoorwaarden, apparentering).

Aan de andere kant is het ook zeer moeilijk wijzigingen die democratischer rechten zouden invoeren of scherper stellen in de kieswetgeving op te nemen. Deze voorstellen willen meestal de grote macht die de politieke partijen zich toeëigenen doorbreken. Dit doet dan natuurlijk vragen oprijzen over hoe de verhouding moet zijn tussen een parlamentslid en de politieke partij waarvan hij lid is. In die zin kan men spreken van een particratische en oligarchische tendens in het parlement. Voorstellen die ingaan tegen deze tendensen stuiten dan ook op het verzet van de politieke partijtoppen die blijkbaar het parlement goed in de hand hebben. Sommige voorstellen getuigen van een ontwerp van politieke democratisering wat perspectief biedt voor de toekomst, de vraag is echter of een dergelijk ontwerp bij de oligarchische top van de politieke partijen aanwezig is of tot ontwikkeling kan komen.

Summary : The parliamentary legislative initiative concerning Belgian electoral law.

In the period 1950-1975 many proposals were introduced in the Belgian parliament by members of parliament as well as by the cabinet, concerning the electoral system : proposals in relation to the electorate, concerning the eligibility, the electoral procedures, and the proportional system.

Very few of these proposals came through : half of them starting from an initiative of a MP and half of them coming from the cabinet, mostly preceded by a parliamentary initiative. The amount of change introduced in the electoral system is, except for the lowering of the age of franchise and the reallocation of seats, small.

